

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
e-ISSN:2458-9624

Cilt: 10 Sayı: 1 Sayfa Aralığı: 114-129 e-ISSN: 2458-9624 DOI: 10.51725/etad.1307321

RESEARCH

Open Access

ARAŞTIRMA

Açık Erişim

Ortaokul Öğrencileri İçin Türkçe Derslerinde Tavsiye Edilen Okuma Kitaplarında Yer Alan Aforizmaların İncelenmesi

Analysing of Aphorisms in the Recommended Reading Books in Turkish Lessons for Secondary School Students

Büşra Güven, Gıyasettin Aytas

ÖZ

Bu araştırmada “Türkçe Eğitiminde Kimlik ve Kişilik Kazandırmada Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Rolü” başlığıyla hazırlanmakta olan doktora tezi kapsamında; 5, 6, 7 ve 8. sınıflara ders veren Türkçe öğretmenleri ile yapılan görüşme sonucunda öğrencilerine okumaları için tavsiyede buldukları kitap listesinin ilk üç sırasında yer alan “Küçük Prens”, “Dedemin Bakkalı” ve “Momo” adlı eserler barındırdıkları aforizmalar açısından incelenmiştir. Çalışmada Türkçe Dersi Öğretim Programında özlü sözlerin (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.) ortaokul düzeyinde yer alması gerektiği ifadesinden hareketle adı geçen kitaplardaki aforizmaların belirlenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu aforizmaların Türkçe dersinin amaçlarına uygunluğunu, öğrencilerin kişisel gelişimlerine ve kimlik kazanımlarına hangi başlıklar altında etkilerinin olduğunu tespit etmek ise alt amaçları oluşturmaktadır. İçerik analizi yöntemine göre yapılan araştırmada adı geçen kitaplardaki aforizma özelliği taşıyan ifadeler kategorize edilmiş ve kitap bazlı değerlendirilmiştir. Her üç kitapta tespit edilen aforizmaların genellikle “insani değerler / ilişkiler” ile ilgili olduğu; eserler özelinde “doğal unsurlar”, “meslekler” ve “zaman kavramı” ile ilgili düşüncelerin öne çıktığı belirlenmiştir. Küçük Prens ve Dedemin Bakkalı adlı kitaplarda yetişkinler ile ilgili olumsuz içerikli aforizmaların yoğun olduğu dikkat çekmektedir.

ABSTRACT

This research was carried out within the scope of the doctoral (PhD) dissertation, which is being prepared with the title of “The Role of Children’s Literature Works in Gaining Identity and Personality in Turkish Education”. In this study, interviews were carried out with the Turkish teachers who teach 5th, 6th, 7th and 8th grades in secondary schools. As a result of these interviews with the Turkish teachers, the books named “The Little Prince”, “My Grandpa’s Grocery” and “Momo”, which are in the top three of the list of books that the Turkish teachers recommend to their students, were analysed in terms of the aphorisms they contain. In this study, it is aimed to determine the aphorisms in the aforementioned reading books, based on the statement that wise sayings–laconisms (apothegm, proverbs, idioms, aphorisms, graffiti, motto, placard, etc.) should be included in the Turkish Course Curriculum at the secondary school level. The subgoal of this study is to determine the suitability of the prementioned aphorisms for the purposes of Turkish course and also to determine under which topics they affect the self–improvement and identity acquisition of the students. In this research carried out according to the content analysis method, the aphoristic expressions in the above-mentioned books were categorized and each book was evaluated on separately. It has been identified that the aphorisms determined in all three books are generally related to “humanitarian values / human relations” and also it has been identified that the considerations about “natural elements”, “occupations” and “time concept” come into prominence specifically for each book. The books named “The Little Prince” and “My Grandpa’s Grocery”, were found to have many aphorisms with negative contents about adults.

Yazar Bilgileri

Büşra Güven

Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye
busraguven@gazi.edu.tr

Gıyasettin Aytas

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye
giyaytas@gazi.edu.tr

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Aforizma
Küçük Prens
Dedemin Bakkalı
Momo

Keywords

Aphorism
Little Prince
My Grandpa’s Grocery
Momo

Makale Geçmişi

Geliş: 31/05/2023

Düzeltilme: 07/06/2023

Kabul: 07/06/2023

Atf için: Güven, B. ve Aytas, G. (2023). Ortaokul öğrencileri için Türkçe derslerinde tavsiye edilen okuma kitaplarında yer alan aforizmaların incelenmesi. *JRES*, 10(1), 114-129. <https://doi.org/10.51725/etad.1307321>

Etik Bildirim: Bu çalışma Gazi Üniversitesi Etik Komisyonunun 07.01.2021 tarihli ve 80287700-302.08.01- 3064 sayılı kararı ile gerçekleştirilmiştir.

Giriş

Dil edinimi bir süreçtir. Bu süreci etkileyen çeşitli unsurların beceri temelli olarak ele alınması gerekmektedir. Dinleme / izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerinin her birinin bir diğerinin içinde ve zaman zaman da bağımsız oldukları unutulmamalıdır. Beceri temelli dil edinimi sürecinin bir program dâhilinde ele alındığında daha kalıcı ve etkili bir biçimde gerçekleşeceği de bilinen bir gerçektir.

2019 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca [MEB] hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Türkçe dersinin amaçlarında şu noktalara özellikle dikkat çekilmektedir: Dinleme / izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi öncelenmekte; dilin konuşma ve yazma kurallarına uygun; bilinçli, doğru ve özenli kullanımının esas alınması önerilmektedir. Programın devamında öğrencilerin söz varlığını zenginleştirme; dil zevki ve dil bilincine sahip olma; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirme; okuma yazma alışkanlığı kazandırma gibi hususlara dikkat çekilmektedir. Diğer yandan öğrencilerin edinilen beceriler doğrultusunda duygu, düşünce ve görüşlerini sözlü ve yazılı olarak anlaşılır biçimde ifade etmeleri; araştırma, keşfetme, zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmeleri ve buna bağlı olarak basılı eserlerden ve erişime açık kaynaklardan bilgiyi kullanmaları ve sorgulamalarının önemi belirtilmiştir. Belli kavramların (millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerler) öncelenmesi ve her şeyden önce öğrencilerin Türk ve dünya kültür ve sanatına ait öğeler aracılığıyla estetik değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanmasının da amaçlar arasında yer aldığı görülmektedir (MEB, 2019, s. 8).

İlgili programda araştırmanın ana unsurunu oluşturan aforizmalar konusu da yer almaktadır. Bu kapsamda "Sınıf Düzeylerine Göre Metin Türlerinin Dağılımı" başlığı altında "Bilgilendirici Metinler" kapsamında özlü sözlerin (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.) ortaokul 5, 6, 7, ve 8. sınıflarda yer alması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2019, s. 17).

Özellikle ders kitaplarında yer alması arzu edilen bu kavramların Türkçe öğretmenlerinin öğrencilerin okumalarını tavsiye ettiği kitaplarda yer alıp almadığı, yer almış olanların hangi unsurları ön plana çıkardığı ve söz konusu aforizmaların öğrencilerin kişisel gelişimlerine ve kimlik kazanımlarına ne ölçüde etki edebileceği, yukarıda bahsedilen Türkçe dersinin amacına uygun olup olmadığı sorularının cevapları araştırmada tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede Türkiye genelinde ortaokullarda görev yapan toplam 109 Türkçe öğretmeniyle yapılan görüşme sonucunda öğretmenlerin en çok tavsiye ettikleri ilk 3 kitap (Küçük Prens - Antoine de Saint Expery, Dedemin Bakkalı - Şermin Yaşar, Momo - Michael Ende) barındırdıkları aforizmalar açısından incelenmiştir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Aforizmalar belirlenirken aşağıda belirtilen tanımlamalar ve özellikler dikkate alınmış ve bu özelliklere uymayan sözler inceleme dışı bırakılmıştır. Söz konusu incelemeler içerik analizi yöntemine göre yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'in belirttiği gibi (2011, s. 227) içerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizle özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir yaklaşıma tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir.

Bu yöntemle göre elde edilen aforizmalar üst başlıklar hâlinde her bir kitap için ayrı ayrı sınıflandırılarak aktarılmış, hangi konularla ilgili olduğu tespit edilmiş ve çocuklara yönelik ne gibi unsurlara dikkat çekildiği yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmada incelenecek olan kitapların belirlenmesi amacıyla 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda ders veren toplam 109 Türkçe öğretmeni ile iletişim kurulmuştur. Verilerin bölgesel çeşitliliği kapsamı amacıyla Türkiye'nin 7 bölgesinin her birinden en az 10 öğretmenin çalışma grubunda yer almasına dikkat edilmiştir.

Etik Bildirim

Bu çalışmada Türkçe öğretmenleri ile yapılan görüşme, Gazi Üniversitesi Etik Kurulunun 07.01.2021 tarihli ve 80287700-302.08.01- 3064 sayılı onayı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Öğretmenlerden elde edilen bilgiler ışığında öğrencilere okumaları için tavsiyede bulunulan okuma kitaplarının listesi çıkarılmış; bu listeden başında yer alan ilk üç kitap bu çalışmada aforizmalar açısından incelenmiştir.

Veri Analizi

“Küçük Prens, Dedemin Bakkalı ve Momo” adlı eserlerde aforizma kavramının tanımlamalarına ve özelliklerine uygun olan ifadelerin belirlenmesi, sınıflandırılması ve başlıklandırılması yoluyla veriler analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Aforizma (Tanımı ve Özellikleri)

Aforizmanın kökeninin Eski Yunanca (ap- “ayırarak” ön takısı ve horos “hudut” öğelerinden oluşan aphorizeyn “tahdit etmek, ayırmak” kelimesinden gelen) aforismos’a dayandığı ve kaynaklarda Türkçeye Fransızcadan girdiği ifade edilmektedir (Kerimoğlu, 2010, s. 1148).

Çeşitli konularda bilinmesi gereken kuralları birkaç kelime ile öz ve ahenkli olarak ifade eden cümle, bir çeşit vecize ya da slogan, uzun cümleleri birkaç kelimeyle özetleyen kısa cümle yazma sanatı olarak tanımlanan aforizma (Yorgancı, 2013, s. 58), Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük'te “özdeyiş” olarak ifade edilmektedir (t.y.). Aynı sözlükte özdeyiş kavramına bakıldığında ise (t.y.) “Bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü söz, vecize, ülger, kalamıkibar, aforizm, aforizma, motto.” ifadeleriyle karşılaşılmaktadır.

Söz konusu tanımlardan yola çıkarak aforizmanın “özlü söz, vecize, ülger, kalamıkibar, aforizm, aforizma, motto” gibi kavramlarla eş anlamlı tutulduğu görülmektedir. Literatürde “aforizma” temelli yer alan tanımların Yorgancı ve Türk Dil Kurumunca yapılan tanımlarla çok benzeştiği ve hemen hemen aynı şekilde nitelendirildiği görülmektedir (Bak, 2016, s. 170; Koç ve Demirkazık, 2019, s. 10; Yakıncı, Yakında ve Akın, 2013, s. 143). Bunun yanı sıra aforizmalar, “bizdeki vecize yahut kalamıkibar geleneğinden farklı olarak, daha çok dünyevi işlere yönelik tavsiyeleri ve felsefi açımları içerir. Her zaman genel doğrular olma gibi bir kaygıları yoktur. Söyleyenin subjektif hükümlerini de içerebilir ve hacim itibarıyla bu hükümler birkaç cümleye taşabilir. Söyleyenleri her zaman için bellidir” (akt. Andı, 2004, s. 11; Shipley, 1970, s. 17) ve bunların genel doğrular olma gibi kaygıları yoktur (Yağar, 2016, s. 282).

Aforizmaların özelliklerine değinen Erol (2017, s. 626) genellikle bir konuda kesin bir hükme varma, konuya ironik veya eleştirel yaklaşma noktasında ya da öğüt verme maksatlı inşa edilen aforizmada dikkat çekici en önemli hususun dilin kullanımı olduğunu ifade etmekte ve aforizmaların duygu, düşünce, hayal ve hislerin kolay hatırlanmasını da sağlayacak, kısa ve öz bir şekilde ifade etmeyi esas alan çarpıcı bir anlatım formu olduğunu altını çizmektedir.

Tablo 1. Aforizmaların Diğer Söyleyiş İfadeleriyle Benzerlik ve Farklılıkları

	Benzerlikler	Farklılıklar
Deyim	<ul style="list-style-type: none"> Deyimler anlamı güçlendirmek için kullanılır. 	<ul style="list-style-type: none"> Kalıplaşmış, mecaz veya gerçek anlamda kullanılan, genellikle bir iki kelimelik söz gruplarıdır.
Vecize Özdeyiş (Özlü söz) Kelamıkibar	<ul style="list-style-type: none"> Bu söz grupları ile aforizmaları birbirinden ayırmak oldukça zordur. Vecize de aforizma da kısa, etkili söz anlamındadır. Özdeyişlerde de sözü söyleyen kişi bellidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Vecizeler genelleme yapan, evrensel özellikte söz gruplarıdır. Aforizma (genelleme yapabileceği gibi) genelleme yapmadan ifade edebilir. Aforizma genellikle yazarın şahsi duygu, düşünce ve fikrine dayanır. Aforizmalar genellikle dünyevi işlere yönelik tavsiyeleri ve felsefi açılımları içerir. Aforizmaların genel doğruları söyleme gibi bir kaygıları yoktur. Aforizmalar hacim olarak birkaç cümleden oluşabilir. Özdeyişler toplumların belleğinden gelmiş, zamanla kalıplaşmış sözlerdir. Kelamıkibar 'sözün kibar' anlamındadır ve ünlü kişilerin atasözü vasfı kazanmış olan sözleri olarak kabul edilmektedir.
İcaz	<ul style="list-style-type: none"> Aforizmalarda da icazi (sözü kısaltmak) bir anlatım vardır. 	<ul style="list-style-type: none"> İcazi üslup Doğu sanatına ait veciz söz söyleme geleneği iken aforizma Eski Yunan geleneğine dayanan bir kavramdır. İcazda anlamı bozmayacak olan kelimelerin çıkarılması veya anlamı daha geniş olan kelimelerin kullanılması gibi amaçlar olabilir. Aforizmalarda az sözle çok şey anlatma özelliği bulunmaktadır ama temel amaçlarından birisi bu değildir.
Motto	<ul style="list-style-type: none"> Her motto bir aforizmadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Mottolar kısa slogan cümleleri olarak değerlendirilmektedir. Mottolar kişilerin hayat felsefesi, düşünce tarzlarını açıklamakta, belirtmekte kullandıkları ifadeler olarak tanımlanmaktadır. Aforizmalar mottoları da kapsayan daha geniş bir kavramdır.

Tablo 1, Kurt (2022, s.21-33)'un diğer söz gruplarıyla aforizmaları karşılaştırdığı ifadelerden yola çıkarak hazırlanmıştır. Tablodan da anlaşılacağı üzere aforizmaların bu söz gruplarının her biriyle

benzerlikleri olduğu gibi farklılıkları da bulunmaktadır. Bunun neticesinde aforizmayla kendi anlam dünyasını oluşturmuş bir kavram olarak karşılaşılmaktadır.

Yukarıda aktarılanlara ek olarak Kurt (2022, s. 18-19), aforizmaların bazı özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Aforizmanın kesin ve keskin bir özelliği yoktur, aforizmalar evrensel olabileceği gibi yerel de olabilir. Aforizmalar düz yazı ve şiirsel üslupta olabilir. Aforizmalar uzun olabileceği gibi kısa olanları da vardır ve kısa olanları daha etkileyici, sarsıcı ve düşündürücüdür. Aforizmalar genelde tanım yapmaya çalışır. Aforizmalar her konuda tespit yapabilir. Aforizmaların doğru olmak gibi bir zorunluluğu yoktur. Aforizmalar her konuda söylenebilir. Aforizma insanoğlunun yaşamış olduğu her ne varsa akıl süzgecinden süzülerek söylenmiş sözler, özdür. Aforizmalar yol gösterebilir, nasihat ve öğüt verebilir diğer bir yandan tüm bunları yapmak gibi zorunluluğu da yoktur.”

Okuyucu bir kitabı okuduğunda aklında kalan çarpıcı cümleler; beğendiği, altını çizdiği ve not ettiği cümleler; sosyal medyada, bloglarda, katılımcı sözlüklerde, kitap yorum sitelerinde okuyucuların ilgili kitaba atıf yaptıkları cümleler aforizma olarak kabul edilebilir. Aforizmalar olay örgüsünün, temanın, mesajın yanı sıra bir kitapla ilgili akılda kalan önemli unsurlardan birisidir.

Bulgular

Bu bölümde yukarıda adı geçen üç kitaptaki aforizmalar konularına göre sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir.

Küçük Prens Adlı Eserde Yer Alan Aforizmaların Konularına Göre Sınıflandırılması

İnsani Değerler / İlişkiler

1. “Büyüklerle bir şeyi açıklamazsanız olmaz.” (Saint-Exupery, 2015, s. 10)
2. “Büyükler hiçbir şeyi tek başlarına anlayamıyorlar, onlara durmadan açıklamalar yapmak da çocuklar için sıkıcı oluyor doğrusu.” (Saint-Exupery, 2015, s. 10)
3. “Bir olaydaki gizlilik payı belirli düzeyi aştıktan sonra eliniz kolunuz bağlanır.” (Saint-Exupery, 2015, s. 14)
4. “Büyükler böyledir işte.” (Saint-Exupery, 2015, s. 19)
5. “Büyükler sayılara bayılırlar. Tatalım, onlara yeni edindiğiniz bir arkadaştan söz açtınız, asıl sorulacak şeyleri sormazlar. Sesi nasılmış, hangi oyunları severmiş, kelebek biriktirir miymiş, sormazlar bile. ‘Kaç yaşında?’ derler, ‘Kaç kardeşi var? Kaç kilo? Babası kaç para kazanıyor?’ Bu türlü bilgilerle onu tanıdıklarını sanırlar.” (Saint-Exupery, 2015, s. 22)
6. “Bunları deseniz de neye yarar? Nasıl olsa omuzlarını silkip size çocuk gözüyle bakacaklardır. Ama geldiği gezegenin Asteroid B-612 olduğunu söylerseniz hemen inanırlar, sorularıyla baş ağrıtmazlar.” (Saint-Exupery, 2015, s. 22)
7. “Böyledir onlar. Çok şey beklememelisiniz. Çocuklar büyükleri hoş görmeye alışmalıdır.” (Saint-Exupery, 2015, s. 22)
8. “İnsanın arkadaşını unutmaması ne acı. Kaldı ki arkadaşı olan kaç kişi var içimizde? Bir gün onu unutursam gözleri sayılardan başka bir şey görmeyen büyüklerle dönerim.” (Saint-Exupery, 2015, s. 23)

9. "Ne yazık ki ben kapalı sandıkların içindeki koyunları görmeyi beceremem. Belki de büyüklere benziyorum biraz. Yaşlandı ne de olsa." (Saint-Exupery, 2015, s. 23-24)
10. "-Görmüyor musun? Önemli işlerle uğraşıyorum. -Önemli işler ha? Tıpkı büyükler gibi konuşuyorsun!" (Saint-Exupery, 2015, s. 33)
11. "Yargılarımı sözlere değil, davranışlara göre ayarlamalıyım." (Saint-Exupery, 2015, s. 39)
12. Ama ben çiçeğimi gereğince sevmek için çok küçüktüm o sıralar." (Saint-Exupery, 2015, s. 40)
13. "Krallar için dünya çok basittir, onların gözünde herkes uyruktur." (Saint-Exupery, 2015, s. 43)
14. "Bir kralın önünde esnemek görgü kurallarına aykırıdır." (Saint-Exupery, 2015, s. 44)
15. "Sen kalkıp halkına, kendilerini denize atmalarını buyurursan ihtilal çıkar. Benim verdiğim buyruklar akla yatkın oldukları için yerine getirilmelerini istemek hakkımdır." (Saint-Exupery, 2015, s. 47)
16. "Kendini yargılamak başkalarını yargılamaktan çok daha güçtür. Kendini yargılamayı başarabilirsen gerçek bir bilgesin demektir." (Saint-Exupery, 2015, s. 48)
17. "Kendini beğenmişlerin gözünde herkes bir hayrandır." (Saint-Exupery, 2015, s. 49)
18. "Kendini beğenmişler yalnız övgüleri dinler." (Saint-Exupery, 2015, s. 51)
19. "Sahipsiz bir elmas bulursan senin olur. Sahipsiz bir ada da. Bir düşünce ilk senin aklına gelse beratını alırsın, senin olur." (Saint-Exupery, 2015, s. 57)
20. "Yalancı bir kâşif coğrafya kitaplarının başına neler neler getirir." (Saint-Exupery, 2015, s. 64)
21. "İnsanlar nerede? Çölde biraz yalnızlık duyuyor kişi... İnsanların arasında da yalnızlık duyulur." (Saint-Exupery, 2015, s. 70)
22. "İnsanların tüfekleri vardır. Ava çıkarlar. Hepimizin rahatını kaçırlar. Bir de kümeslerde tavuk beslerler. Başka dertleri yoktur." (Saint-Exupery, 2015, s. 78)
23. "İnsanların tanımaya ayıracak zamanları yok artık. Aldıklarını hazır alıyorlar dükkânlardan. Ama dost satan dükkânlar olmadığı için dostsuz kalıyorlar." (Saint-Exupery, 2015, s. 80)
24. "İnsan ancak yüreğiyle baktığı zaman doğruyu görebilir. Gerçeğin mayası gözle görülmez." (Saint-Exupery, 2015, s. 84)
25. "Gerçeğin mayası gözle görülmez." (Saint-Exupery, 2015, s. 84)
26. "Evcilleştirdiğin şeyden her zaman sen sorumlusun." (Saint-Exupery, 2015, s. 84)
27. "İnsanlar susuzluktan ölecek olsa bile bir dostu olması için serinletiyor." (Saint-Exupery, 2015, s. 88)
28. "İnsanlar hızlı trenlere biniyorlar ama ne aradıklarını bildikleri yok. Koşuyor, heyecanlanıyor, dönüp duruyorlar. Bunca çabaya değse bari..." (Saint-Exupery, 2015, s. 90)
29. "Ama gözler kördür. İnsan ancak yüreğiyle baktığı zaman gerçeği görebilir." (Saint-Exupery, 2015, s. 93)
30. "Birinin sizi evcilleştirmesine izin verirseniz gözyaşlarını da hesaba katmalısınız." (Saint-Exupery, 2015, s. 94)
31. "Gerçeğin mayası gözle görülmez." (Saint-Exupery, 2015, s. 98)

Doğal Unsurlar

1. "Tohumları kolayca göremezsiniz. İçlerinden biri uyanma hevesine kapılana kadar toprağın derinliklerinde öylece uyurlar." (Saint-Exupery, 2015, s. 26)
2. "Çiçekler zavallı yaratıklardır. Kötülük nedir bilmezler. Ellerinden geldiğince kendilerine güvenmeye çalışırlar. Dikenlerine bakıp bakıp güçlü olduklarını sanırlar." (Saint-Exupery, 2015, s. 32)
3. "Sevdiğimiz çiçek milyonlarca yıldızdan yalnız birinde bile bulunsa yıldızlara bakmak mutluluğumuz için yeterlidir." (Saint-Exupery, 2015, s. 34)
4. "Çiçeklere hiç kulak vermemek gerek. Onlar görülmek ve koklanmak içindir." (Saint-Exupery, 2015, s. 39)
5. "Kelebeklerle dostluk kurmak istediğime göre iki üç tırtılın kahrını çekeceğim elbet." (Saint-Exupery, 2015, s. 42)
6. "Coğrafya kitapları önemli konuları ele alan değerli kitaplardır. İçlerindeki bilgiler hiç eskimez. Bir dağın yer değiştirmesi çok az rastlanan bir olaydır. Bir okyanusun susuz kalması da öyle." (Saint-Exupery, 2015, s. 65)
7. "Gülünü bunca önemli kılan, uğrunda harcadığın zamandır." (Saint-Exupery, 2015, s. 84)
8. "Bir yerde bir kuyunun saklı oluşudur çöle güzellik veren." (Saint-Exupery, 2015, s. 89)
9. "Ev olsun, yıldızlar olsun, çöl olsun, hepsi de güzelliğini gizliliğe borçlu!" (Saint-Exupery, 2015, s. 89)
10. "Herkesin bir yıldızı var ama kimseninki birbirine benzemiyor. Yolcular için pusula, kimileri için ufak tefek bir ışık, bilginler için çözülmesi gereken bir sorudur yıldızlar." (Saint-Exupery, 2015, s. 99)
11. "Neyse ki ikinci kez sokacak zehirleri kalmaz yılanların." (Saint-Exupery, 2015, s. 100)

Meslekler

1. "Coğrafyacı, denizlerin, ırmakların, kentlerin, dağların ve çöllerin yerlerini bilen bilge kişidir." (Saint-Exupery, 2015, s. 63)
2. "Kentleri, ırmakları, dağları, denizleri, okyanusları ve çölleri bulup çıkarmak coğrafyacının görevi değildir. Coğrafyacının gezinecek vakti yoktur. Masanın başından ayrılmaz. Kâşifler ayağına gelirler. Onlara sorular yöneltir, yolculuk anılarını not eder. Bunlardan birinin anılarını ilginç görürse o kâşifin dürüstlüğü konusunda soruşturma yapar." (Saint-Exupery, 2015, s. 63-64)

Küçük Prens Adlı Eserde Yer Alan Aforizmaların Değerlendirilmesi

Antoine de Saint-Exupéry tarafından kaleme alınıp 1943 yılında yayınlanan, Cemal Süreya ve Tomris Uyar tarafından Türkçeye çevrilen "Küçük Prens" adlı kitapta tespit edilen aforizmalar "İnsani Değerler/İlişkiler", "Doğal Unsurlar" ve "Meslekler" olmak üzere 3 üst kategoride sınıflandırılmıştır.

Bu başlıklar altında ele alınan aforizmalara derinlemesine bakıldığında "yetişkinlerle ilgili / yetişkinlerin tutum ve davranışları", "yetişkinlerin çocuklara bakış açısı", "kişisel gelişim", "çaresizlik", "nicelik", "arkadaşlık", "yöneticiler", "görgü kuralları", "akıl", "kendini beğenmişlik", "sahip

olma/telif", "yalan", "yalnızlık", "bencillik", "dostluk", "sorumluluk", "arayış", "sabır", "kendine güven", "iyimserlik", "doğa sevgisi", "özellik", "iyimserlik" gibi konulara değinildiği görülmektedir.

Eserdeki aforizmaların genel olarak birden fazla tema altında ele alınabilecek yapıda olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin "İnsanın arkadaşını unutması ne acı. Kaldı ki arkadaşı olan kaç kişi var içimizde? Bir gün onu unutursam gözleri sayılardan başka bir şey görmeyen büyüklere dönerim." (Saint-Exupery, 2015, s. 23) aforizması hem "yetişkinlerle ilgili / yetişkinlerin tutum ve davranışları" hem de "arkadaşlık" konularına değinmektedir.

Yukarıdaki konular içerisinde en fazla "kişisel gelişim" üzerine düşüncelerin paylaşıldığı görülmektedir. "Yargılarımı sözlere değil, davranışlara göre ayarlamalıyım." (Saint-Exupery, 2015, s. 39) ve "Kendini yargulamak başkalarını yargulamaktan çok daha güçtür. Kendini yargılamayı başarabilirsen gerçek bir bilgesin demektir." (Saint-Exupery, 2015, s. 48) benzeri aforizmalar bu duruma örnek olarak verilebilir.

Dikkat çeken diğer bir husus da "yetişkinlerle ilgili / yetişkinlerin tutum ve davranışları" ile ilgili ifadelerin yer aldığı aforizmalardır. "Büyükler hiçbir şeyi tek başlarına anlayamıyorlar, onlara durmadan açıklamalar yapmak da çocuklar için sıkıcı oluyor doğrusu." (Saint-Exupery, 2015, s. 10) ve "Büyükler sayılara bayılırlar." (Saint-Exupery, 2015, s. 22) gibi birçok aforizma da kitabın ön plana çıkan iletilerindedir.

Bunun yanı sıra "İnsanlar susuzluktan ölecek olsa bile bir dostu olması içini serinletiyor." (Saint-Exupery, 2015, s. 88) gibi "dostluk", "Bir yerde bir kuyunun saklı oluşudur çöle güzellik veren." (Saint-Exupery, 2015, s. 89) gibi "iyimserlik" ve "Evcilleştirdiğin şeyden her zaman sen sorumlusun." (Saint-Exupery, 2015, s. 84) gibi aforizmlar "sorumluluk" temalarını örneklendirebilir.

Küçük Prens'te yer alan aforizmaların barındırdığı iletiler incelendiğinde çocukların gözünden yetişkinler hakkında oluşturulan kanaatler dikkat çekmektedir. Bu kanaatlere göre yetişkinler özellikle sayısal bilgilere çok önem veren, çocuklar için önemli olan şeyleri önemsemeyen, çocukları onlar ek bir açıklama yapmadan anlayamayan, sordukları sorularla çocukların başını ağrıtan, garip bireylerdir. Çocukların ve yetişkinlerin önem verdikleri şeylerin farklı olması insan tabiatı gereği normaldir. Bir çocuk için sayısal bilgiler, hayal gücüne hitap eden unsurlardan daha önemli olmayabilir. Ya da yetişkinler çocukların hayal dünyasında tasarladıkları şeyleri anlayabilmek için ek sorular sormak zorunda kalabilirler. Eserde bu durumun vurgulanma sebebi yetişkinlerden, çocukların önem verdikleri şeyler konusunda farkındalık kazanmalarının beklenmesi olabilir. Çocuklar açısından bakıldığında ise yetişkinlerin tutum ve davranışları konusunda olumsuz yönde bir kabulleniş gerçekleşmektedir.

Dedemin Bakkalı Adlı Eserde Yer Alan Aforizmaların Konularına Göre Sınıflandırılması

İnsani Değerler / İlişkiler

1. "Yetişkinlerin suyuna gitmemiz gerektiğini öğreneli çok olduğundan, biz de içimizden başka, dışımızdan başka cevaplar veririz." (Yaşar, 2020, s. 10)
2. "İnsan sevdiği işi yapmalı." (Yaşar, 2020, s. 11)
3. "Yetişkin milleti böyledir, kafaları kurnazlığa çalışır." (Yaşar, 2020, s. 20)
4. "Yetişkinlerin çocuklara yaptıkları haksızlıkları, hataları görebilirsin. Yine de yüzlerine vurma. İnanmazlar. Çocuksun, görmezden gel. Bırak kendilerini dünyanın en zeki insanları sansınlar..." (Yaşar, 2020, s. 21)

5. "Aslında biz çocuklar gayet dürüst insanlarız. Yaptıklarımızı gizlemeye, gizli işler çevirmeye bizi kendileri sevk ediyorlar. Sonunda bizi de kendilerine benzetecekler..." (Yaşar, 2020, s. 28)
6. "Yetişkinlere fikir verme. Onlar her şeyin en iyisini bilir. Karışma işlerine." (Yaşar, 2020, s. 40)
7. "Yetişkinlere nazik davranma. Nezaketten zerre kadar anlamıyorlar. İstediklerini yap geç." (Yaşar, 2020, s. 44)
8. "Hayır kendi paranla olur. Başkasının parasıyla hayır mı olur?" (Yaşar, 2020, s. 51)
9. "Yetişkinlere paylaşmayı öğretme." (Yaşar, 2020, s. 52)
10. "Yetişkinler çocukları başlarından savmak için laf değiştirirler. Uzatma, ikna ol. Onlarla yarışamazsın." (Yaşar, 2020, s. 60)
11. "Her zaman zekâsıyla övünen yetişkin milleti, aslında kafasını pek çalıştırmaz. Genelde olayların görünen tarafıyla ilgilenir ve altında yatan nedenlere bakmazlar." (Yaşar, 2020, s. 66)
12. "Benimle konuşmayı birazcık deneseydiniz, ne demek istediğimi anlardınız." (Yaşar, 2020, s. 77)
13. "Kimseye beddua etme, döner dolaşır seni bulur." (Yaşar, 2020, s. 79)
14. "Kadınlar övülmeye dayanamazlar." (Yaşar, 2020, s. 82)
15. "Yetişkinler böyledir. Gereksiz şeylerle kendilerini üzme bayılırlar." (Yaşar, 2020, s. 90)
16. "Bu yetişkinlerde yenilik, yaratıcılık, pratik düşünme diye bir şey yok." (Yaşar, 2020, s. 98)
17. "Çocukların olayların önem sırasını mantıklı bir şekilde sıraya dizmeyle alakalı ciddi bir sorunu var." (Yaşar, 2020, s. 111)
18. "Yetişkinler böyledir, sen gerçeği söylersin onlar güler." (Yaşar, 2020, s. 140)
19. "Yetişkinler kendilerinden özür dilenmesine bayılır." (Yaşar, 2020, s. 145)
20. "Bu yetişkinler böyledir. Sana oyuncak bebek alırlar ama saçını kesemezsin, yüzünü boyayamazsın. Araba alırlar 'Ben bunun tekerleklerini çıkartıp arabanın içine çamur dolduracağım!' dersin izin vermezler, elinden alırlar. Onlara göre bebek bebektir, araba arabadır. Bebeğin saçını tarayabilirsin, ama kesemezsin. Kimin koyduğunu bilmedikleri kurallarla yaşamaya fena halde alışmış zavallılar." (Yaşar, 2020, s. 187)
21. "Çocuk kalbi affeder ama asla unutmaz." (Yaşar, 2020, s. 200)

Diğer

1. "Bedava ilaç baldan tatlıdır." (Yaşar, 2020, s. 139)
2. "Kitap ruhun gıdasıdır." (Yaşar, 2020, s. 180)

Dedemin Bakkalı Adlı Eserde Yer Alan Aforizmaların Değerlendirilmesi

Şermin Yaşar tarafından kaleme alınan "Dedemin Bakkalı" adlı kitaptaki aforizmalar incelendiğinde hemen hemen hepsinin "İnsani Değerler / İlişkiler" üst başlığına ait olduğu görülmektedir. Bunlar da "yetişkinlerle ilgili", "kişisel değerler", "kişisel gelişim", "insan ilişkileri", "kadınlarla ilgili", "çocuklarla ilgili", "bedavacılık", "kitaplar" alt temalarında sınıflandırılabilir.

Küçük Prens”teki gibi burada da aforizmaların genel olarak birden fazla tema altında ele alınabilecek yapıda olduğu dikkat çekmektedir. “Aslında biz çocuklar gayet dürüst insanlarız. Yaptıklarımızı gizlemeye, gizli işler çevirmeye bizi kendileri sevk ediyorlar. Sonunda bizi de kendilerine benzetecekler...” (Yaşar, 2020, s. 28), hem “yetişkinlerle ilgili”, hem “çocuklarla ilgili” hem de “dürüstlük” alt temasında yer alabilecek bir aforizma olmasına rağmen en genel iletişi temel alınarak “yetişkinlerle ilgili” kategorisine dâhil edilmiştir.

Yukarıdaki alt temaların içinde en çok “yetişkinlerle ilgili” aforizmaların yer aldığı göze çarpmaktadır. “Yetişkin milleti böyledir, kafaları kurnazlığa çalışır.” (Yaşar, 2020, s. 20) ve “Yetişkinler böyledir. Gereksiz şeylerle kendilerini üzmeye bayılırlar.” (Yaşar, 2020, s. 90) benzeri çok sayıda aforizma bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra “Kadınlar övülmeye dayanamazlar.” (Yaşar, 2020, s. 82) aforizması ise yetişkinler genellemesinden daha özele, “kadınlarla ilgili” dir.

“Çocukların olayların önem sırasını mantıklı bir şekilde sıraya dizmeyle alakalı ciddi bir sorunu var.” (Yaşar, 2020, s. 111) ve “Çocuk kalbi affeder ama asla unutmaz.” (Yaşar, 2020, s. 200) aforizmalarının ise doğrudan “çocuklarla ilgili” olduğu görülmektedir.

“İnsani Değerler / İlişkiler” üst başlığı altında sınıflandırılan diğer aforizmalara bakıldığında ise “İnsan sevdiği işi yapmalı.” (Yaşar, 2020, s. 11) ve “Hayır kendi paranla olur. Başkasının parasıyla hayır mı olur?” (Yaşar, 2020, s. 51) benzeri “kişisel gelişime” yönelik aforizmalar da dikkat çekmektedir. Cavga ve Eyüp’e göre her eserinde farklı temalardaki iletilerle kişisel gelişimi desteklemeye çalışan yazarın bu kitabında girişimci olmak konusunda yoğunlaşan iletilere yer verdiği ortaya çıkmıştır (2021). Ancak bu girişimci düşünceleri kahramanın kendisi ve çevresi için oldukça tehlikeli bir şekilde gerçekleştirilmesi eleştirel gözle ele alınması gereken bir konudur.

Kitapta yer alan aforizmaların verdikleri mesajlar derinlemesine incelendiğinde olay örgüsünün ve bağlamın önemi dikkat çekmektedir. Kitabın baş kahramanı olan çocuk, yapmak istediklerini iyi niyetli olmasına rağmen yanlış yollarla yapmaktadır. Bu yüzden çevresindeki yetişkinlerden sürekli tepki almaktadır. Kitaptaki olaylar da bu bağlamda sıralanmaktadır. Bu sebeple çocuğun yetişkinlerle olan iletişimi eserin en önemli odak noktalarından biri hâline gelmiştir. Yetişkinler, çocuğun gözünde tamamen olumsuz özelliklerle donatılmış; haksız olsalar da haklı olduklarını sanan, her şeyin en iyisini bildiğini zanneden, kendilerinden özür dilenmesine bayılan, nezaketten anlamayan, atarlı, paylaşmayı bilmeyen, çocukları başlarından savan, zekâsıyla övünen ama kafası çalışmayan, sıklıkla yanılan, yaratıcı ve yenilikçi düşünemeyen bireylerdir. Kitabın okuyucu kitlesinin çocuklar olduğu, çocukların kitap kahramanlarını rol model aldığı gerçekleri düşünüldüğünde yetişkinlerin bu denli olumsuz bir üslupla çocuklara gösterilmesi çocuk edebiyatı gerçekleriyle bağdaşmamaktadır.

“Kimseye beddua etme, döner dolaşır seni bulur.” (Yaşar, 2020, s. 79) gibi aslında kişisel gelişime olumlu etki edebilecek bir aforizmanın ise bağlam içinde incelendiğinde yazar tarafından olumsuz bir iletiye dönüştürüldüğü görülmektedir. Çıraklık yaptığı bakkala giren bir anne ile çocuğa “Kayboldunuz mu?” diye soran kitabın kahramanı, onların “Yoo, niye kaybolalım, ne münasebet?” şeklinde cevap vermesi üzerine içinden “İnşallah kaybolursun!” diyerek cevap verir. Annesinin beddua ile ilgili sözünü hatırlaması üzerine de bunun bir beddua olmadığını, “hak edilmiş bir kötü dilek” olduğunu düşünerek kendini kendince haklı çıkarır.

Göksel ve Arıcı’nın (2021) çağdaş çocuk kitaplarında yer alan aile büyüklerinin sunuluş biçimleriyle ilgili yaptıkları araştırmada incelenen on beş kitapta büyük ebeveyn-torun arasındaki iletişimin olumsuz olarak aktarıldığı tek eserin “Dedemin Bakkalı” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kitabın kahramanı tarafından yazılan “Çocukların Yetişkinlerle İletişimde Dikkat Etmesi Gereken Hassas Konular” başlıklı on maddelik notlarda çocuklara mesaj verildiği kadar yetişkinlere de çocukların gözünden nasıl göründüklerine dair mesajlar verildiği anlaşılmaktadır. Ancak kitabın hedef

okuyucu kitlesinin yetişkinler olmadığı düşünülürken bu tür üslup çocuklarda yetişkinler hakkında olumsuz algılar oluşmasına sebebiyet verebilir (Başar ve Akın, 2022). Eserin sonunda çocuğun yaptığı yanlışlardan pişmanlık duyması, yetişkinlerin de bu yanlışlara haklı olarak tepki gösterdikleri konusunda farkındalık kazanması beklenmektedir. Ancak bunun tam aksine yıllarca içinde onlara karşı kin ve nefret beslemesi, yazar olmasının da onun yaptığı yanlışları haklı çıkaracağını düşünmesi hedef kitlenin kişisel ve ahlaki gelişimi için yararlı olmayacaktır.

Momo Adlı Eserde Yer Alan Aforizmaların Konularına Göre Sınıflandırılması

İnsani Değerler/İlişkiler

1. "Şerefli insanlar bir kere el sıkışır!" (Ende, 2017, s. 25)
2. "Bir insanın çok dostu olabilir ama insan onların içinden bazılarını kendine daha yakın bulur ve onları daha çok sever." (Ende, 2017, s. 41)
3. "İnsan caddenin tamamına bakıp hemen bir karara varmamalı. Her zaman adım adım ilerlemeli. Sürekli bir adım sonrasını düşünmeli, bir adım, sonra derin bir nefes, sonra bir süpürge. İşte o zaman hayat zevkli olur. Önemli olan işini iyi yapmaktır. Öyle de olmalı." (Ende, 2017, s. 43)
4. "Zengin olmak marifet değil. Her isteyen zengin olabilir. Birazcık zenginlik için hayatlarını ve ruhlarını satanların hâline bir baksana ne hâle gelmişler." (Ende, 2017, s. 47)
5. "Hanımlar beyler, görüyorsunuz ya, her şeye inanmak insanın başına ne işler açıyor." (Ende, 2017, s. 54)
6. "Dürüst bir duvar ustasının vicdanı sızlar. Harcın içine haddinden fazla kum katmak ne demektir, bilir misin? Böyle bir bina dört beş yıl dayanır. Sonra biri öksürse yıkılır. Hepsini aldatmaca, haince aldatmaca, hile! En kötüsü de bu değil, yaptığımız evler! Bunlar aslında ev bile değil. Bunlar ruh ambarları bunlar! İnsanın midesi bulanır!" (Ende, 2017, s. 93)
7. "İnsan hep yeni bir şeyler alırsa canı sıkılmaz." (Ende, 2017, s. 103)
8. "Zamane çocukları ne kadar zor beğenir oldular!" (Ende, 2017, s. 104)
9. "Yaşamda esas önemli olan insanların bir yerlere gelmeleri, yükselmeleri, bir şeylere sahip olmalarıdır. Kim ötekilerden daha öndeyse, daha iyi yerdeyse ve daha çok şeye sahipse başka şeyler de kendiliğinden gelir. Dostluk, arkadaşlık, sevgi, şeref gibi." (Ende, 2017, s. 106)
10. "Gece yarısı yatağında olması gerekirken çocukların ortalıkta dolaşmaları ne can sıkıcı bir şey." (Ende, 2017, s. 136)
11. "Korku insanın aklını başından alır." (Ende, 2017, s. 156)
12. "Yenemediğin kişiyle dost ol." (Ende, 2017, s. 156)
13. "İnsanlar kendilerini korkutan şeylere çok daha çabuk inanıyorlar." (Ende, 2017, s. 179)
14. "Devlet bütün çocuklara sahip çıkmalıdır. Onların topluma yararlı kişiler olmasını sağlayacak kurumlar açmak devletin işidir." (Ende, 2017, s. 206)
15. "Çok ye, az konuş." (Ende, 2017, s. 213)
16. "Hayatta en tehlikeli şey, gerçekleşmiş hayallerdir." (Ende, 2017, s. 230)

17. "Korku büyük ama cesaret daha büyük." (Ende, 2017, s. 243)
18. "Beklemelisin yavrum. Tıpkı bir tohumun başını dünyaya çıkarmadan önce güneş dönencesini beklemesi ve o zamana kadar toprağın altında uyuması gibi." (Ende, 2017, s. 185)

Zaman Kavramı

1. "Günlük yaşam içinde çok büyük bir sır vardır. Herkesin bunda bir payı bulunur ve herkes onu bilir, ama pek az kimse bu konuya kafa yorar. Çoğu kimse onu olduğu gibi benimser ve asla ona şaşmaz. Bu büyük sır, zamandır. Onu ölçmek için saatler ve takvimler yapılmıştır ama bunlar hiçbir şey ifade etmez. Herkes çok iyi bilir ki bazen bir saatlik süre insana ömür kadar uzun gelirken bazen de göz açıp kapayıncaya kadar geçip gider. Zamanın bu garip kısalığı ve uzunluğu, o saat içinde yaşanan olaylara bağlıdır. Çünkü yaşam, zamanın kendisidir. Ve yaşamın yeri yürektir." (Ende, 2017, s. 65)
2. "İnsan gibi yaşamak için biraz bol zaman lazım. İnsan arada boş kalmalı." (Ende, 2017, s. 67)
3. "Kazanılmış zaman iki misli artar." (Ende, 2017, s. 78)
4. "Zaman tasarrufu her zaman işe yarar! Veya: Gelecek, zaman tasarrufuna bağlıdır! Ya da: Yaşamını uzat, zamandan tasarruf et!" (Ende, 2017, s. 79)
5. "Zaman değerlidir – Onu Yitirme! Veya: Vakit nakittir – Boşa Harcama!" (Ende, 2017, s. 80)
6. "Oysa zaman yaşamın kendisiydi. Ve yaşamın yeri yürekti. İnsanlar zamandan tasarruf ettikçe, zaman azalıyordu." (Ende, 2017, s. 81)
7. "Bütün yaşam bir hikâyedir ve biz de bunun içindeyiz." (Ende, 2017, s. 115)
8. "Çocukları zaman tasarrufuna alıştırmak yetişkin insanları alıştırmaktan daha çok güçtür." (Ende, 2017, s. 131)
9. "Her insanın kendisine ait belli bir zamanı vardır. Ve bu zaman da yalnızca onda kaldıkça canlıdır, yaşar." (Ende, 2017, s. 170)
10. "Geçmiş demek, geçip giden anlar demektir. Gelecek ise henüz gelmemiş anlar. Şimdiki zaman olmazsa ne geçmiş olur ne de gelecek." (Ende, 2017, s. 175)
11. "Zamanlarını nasıl kullanacaklarına insanlar kendileri karar verirler. Zamanlarını korumak da onlara düşer." (Ende, 2017, s. 177)
12. "Nasıl gözleriniz görmeye, kulaklarınız duymaya yarıyorsa, insanın yüreği de zamanı algılamaya yarar. Kör biri için gökkuşağının renkleri ve sağır biri için kuş sesleri nasıl boşunaysa yürekle algılanmayan zaman da öyle boşa gider, kaybolur. Ama ne yazık ki düzgün atmasını bildiği hâlde kör ve sağır olan nice yürekler vardır." (Ende, 2017, s. 178)
13. "İnsanlar ölümün ne olduğunu bilselerdi ondan hiç korkmazlardı. Korkmayınca da kimse onların yaşam zamanını çalamazdı." (Ende, 2017, s. 178-179)

Momo Adlı Eserde Yer Alan Aforizmaların Değerlendirilmesi

Ünlü Alman yazar Michael Ende tarafından 1973 yılında kaleme alınan ve Leman Çalışkan tarafından Türkçeye çevrilen "Momo" adlı eserde tespit edilen aforizmalar "İnsani Değerler / İlişkiler" ve "Zaman Kavramı" başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Eserde geçen “insani değerler / ilişkiler” başlığı altındaki aforizmalara bakıldığında bunların dürüstlük, kararlılık, dostluk, ön yargılı olmamak, işini iyi yapmak, hayattan zevk almak, sorumluluk, cesaretli olmak, sabırlı olmak temalarında olumlu iletiler barındırdığı görülmektedir. Bu kapsamda olay örgüsü gereği kullanılan, tek başına ele alındığında olumsuz ileti barındıran ancak bağlam içinde bu olumsuzluğun fark edildiği aforizmalarla da az da olsa karşılaşmıştır. Örneğin duman adamlar Momo’yu arkadaşlarından uzaklaştırmak için ona çeşit çeşit oyuncaklar getirir. Bunlardan canının sıkılma ihtimali üzerine bu oyuncakların sürekli devamının geleceğini belirterek “İnsan hep yeni bir şeyler alırsa canı sıkılmaz.” (Ende, 2017, s. 103) cümlesini kurar. Bu aforizmanın başlı başına incelendiğinde “Yeni bir şeyler olmazsa insanın canı sıkılır.” genel geçer algısına yönlendireceği düşünülebilir. Ancak ifade olay örgüsü gereği kullanılmış olup sağlıklı bir yönlendirme olmadığı okura zaten hissettirilmektedir.

Eserde geçen “zaman kavramı” başlığı altındaki aforizmalarda ise zamanın çok değerli olduğu, içinde bulunulan anın en değerli zaman olduğu, insanların sahip oldukları zamandan sorumlu oldukları, değeri bilinmeyen zamanların boşa gittiği, zamanın ancak yürekle algılanabileceği gibi olumlu iletiler barındırmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkçe öğretmenleri tarafından ortaokul öğrencilerinin okumaları için en çok tavsiye edilen kitaplardan ilk üçünde yer alan aforizmaların incelendiği araştırmada, belirlenen aforizmaların Türkçe dersinin amacına uygun olup olmadığı ve öğrencilerin kişisel gelişimleri ile kimlik kazanımlarına ne ölçüde etki edebileceği sorusunun cevabı aranmıştır. Bunun yanı sıra tespit edilen aforizmaların da literatüre kazandırılması hedeflenmiştir.

Tablo 2. İncelenen Eserlerdeki Aforizma Sayıları

	Aforizma Sayısı	Sayfa Sayısı
Küçük Prens	44	107
Dedemin Bakkalı	23	200
Momo	31	300

Tablo 2’de görüldüğü üzere en çok aforizmanın “Küçük Prens”te (44), sonrasında ise “Momo” (31) ve “Dedemin Bakkalı”nda (23) yer aldığı belirlenmiştir.

Görsellerin de sıklıkla yer aldığı 107 sayfadan oluşan “Küçük Prens”te 300 (Momo) ve 200 sayfalık (Dedemin Bakkalı) kitaplardan çok daha fazla aforizma yer alması dikkat çeken önemli bir noktadır. “Küçük Prens”in dünya çapında bu kadar çok okunmasının ve tavsiye edilmesinin en önemli nedenlerinden birisi de içerdiği yoğun aforizmalardır. Okuyucular sıklıkla bu aforizmalarla kitaba atıf yapmakta, bu durum da kitabın tanınırlığını ve okunurluğunu artırmaktadır.

Aforizmaların kendi içlerinde bağımsız anlamlara sahip olabileceği gibi bağlamdan yola çıkarak değerlendirilmesi gereken durumlar da olabilir. Örneğin “İnsan ancak yüreğiyle baktığı zaman doğruyu görebilir. Gerçeğin mayası gözle görülmez.” (Saint-Exupery, 2015, s. 84), anlaşılması için bağlama ihtiyaç duyulmayan bir aforizmadır. “Momo” kitabında ise Momo eski dostunun restoranına gittiğinde istediği kadar yemek yiyebilir ancak dostu ona ayıracak en ufak bir zaman bulamaz. Momo karnını tika basa doyurur fakat dostuyla konuşamamasından dolayı kendini doymamış hisseder. Bu

olayın anlatıldığı bölüm ise “Çok ye, az konuş.” (Ende, 2017, s. 213) aforizması ile başlandırılmıştır. Aforizmanın anlaşılabilirliğinin sağlanması için bağlam içinde ele alınması gerekmektedir.

Her üç kitapta tespit edilen aforizmaların genellikle “insani değerler / ilişkiler” ile ilgili olduğu, bunun yanı sıra eserler özelinde “doğal unsurlar”, “meslekler” ve “zaman kavramı” ile ilgili düşüncelerin öne çıktığı belirlenmiştir. “Küçük Prens” ve “Dedemin Bakkalı”nda “yetişkinler”, “Momo” da da “zaman” ile ilgili aforizmalar ön plana çıkmaktadır.

Belirlenen aforizmalara bakıldığında “Küçük Prens” ve “Dedemin Bakkalı” adlı kitaplarda yetişkinler ile ilgili olumsuz içerikli aforizmaların yoğun olduğu dikkat çekmektedir.

Küçük Prens’in hedef kitlesinin çocuklar mı yetişkinler mi olduğu literatürde tartışmalı bir konudur (Beyreli ve Ak-Başıoğlu, 2017). Ancak hedef kitlenin çocuklar olduğu varsayılırsa bu iki kitapta yetişkinlerin yaptıkları yanlışların; olumsuz tutum, davranış ve sözlerin bu denli verilmesinin çocuk okurların birer yetişkin olduklarında onlar gibi olmamalarını öğütlemek amacıyla olduğu düşünülebilir. Hedef kitlenin yetişkinler olduğu varsayımında ise yetişkinlerin çocukların gözünde nasıl göründükleri ve çocuk bakış açısı hakkında farkındalık kazanılması amacıyla yer aldığı kabul edilebilir.

Dedemin Bakkalı’nda aforizma olarak kabul edilebilecek ifadelerin çoğunun kitabın kahramanı çocuk tarafından yazılan “Çocukların Yetişkinlerle İletişimde Dikkat Etmesi Gereken Hassas Konular” başlıklı defterdeki notlardan oluştuğu, bunların neredeyse tamamının hedef kitle olan çocuk okurlarda yetişkinler hakkında olumsuz algılar oluşturabileceği görülmektedir.

Olumlu ileti barındırıyor gibi görünen aforizmaların bağlam içinde ele alındığında, yazarın konuyu işleyiş biçimi sebebiyle, aksi bir sonuç doğurabildiği ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde olumsuz ileti içerdiği düşünülen aforizmaların da aslında olay örgüsü gereği verildiği ve metin akışında bu iletinin yanlış olduğunun okura hissettirildiği de görülmektedir. Bu sebeple aforizmalar her ne kadar başlı başına bir anlam içeriyor olsa da metin bütünlüğü içindeki anlam değeri de dikkate alınmalıdır.

Çalışmada ele alınan eserler Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan Türkçe dersinin amaçlarına uygunluk açısından değerlendirildiğinde;

- Küçük Prens’in hedef kitlesinin tartışmalı olmasının yanı sıra, özellikle yetişkinler hakkındaki, aforizmaların eleştirel bir bakış açısıyla ele alındığında Türkçe dersinin amaçlarıyla çelişmediği,
- Dedemin Bakkalı’nın manevi, ahlaki, kültürel ve sosyal değerler açısından Türkçe dersinin amaçlarıyla çeliştiği,
- Momo’nun Türkçe dersinin amaçlarına uygun aforizmalar barındırdığı sonuçlarıyla karşılaşılmıştır.

Tüm bu düşünce ve tespitler neticesinde Türkçe dersinin amacında yer alan; okuma becerisinin geliştirilmesi, söz varlığının zenginleştirilmesi, duygu, düşünce ve hayal dünyasının geliştirilmesi, okuma sevgisi ve alışkanlığını kazanımının sağlanması, bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi, okuduğunu anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmesinin ve sorgulanmasının sağlanması konularına katkı sağlayacak nitelikte aforizmaların yer aldığı eserlerin ortaokul Türkçe öğretmenleri tarafından dikkate alınması ve öğrencilere okumaları

yönünde tavsiyede bulunurken bu unsuru da göz önünde bulundurmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar

- Andı, M. F. (2004). Arif Nihat Asya'nın kısa nesirleri. *İlmi Araştırmalar*, 18, 7-16.
- Bak, H. (2016). Türk dili ve Rus dilindeki aşk ve dostluk ile ilgili özdeyişler üzerine bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 56, 169-175.
- Başar, S. ve Akın, E. (2022). Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarının eğitsel iletiler ve değer kavramları açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 62-71.
- Beyreli, L. ve Ak-Başoğlu, D. (2017). Küçük Prens'in hedef kitle: çocuklar mı, yetişkinler mi? *Synergies Turquie - Gerflint*, 107-121.
- Cavga, S. ve Eyüp, B. (2021). Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarındaki eğitsel iletilerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(4), 1400-1420.
- Ende, M. (2017). *Momo*. (L. Çalışkan, Çev.). İstanbul: Pegasus.
- Erol, K. (2017). Vecize edebiyatı ve sosyal öğretimi örneği olarak Raif Necdet Kestelli'nin süzme sözler'i. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 624-643.
- Göksel, A. ve Arıcı, A. F. (2021). Çağdaş çocuk kitaplarında yer alan aile büyüklerinin sunuluş biçimleri üzerine bir araştırma. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, 23, 147-178.
- Kerimoğlu, C. (2010). Hakan Günday romanlarında aforizmalar. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(1), 1174-1166.
- Koç, C. T. ve Demirkazık, E. (2019). Özlü sözlerin Arapça öğretiminde kullanılabilirliği: Hadâiku'l-Hikme örneği. *Nüsha Dergisi*, 48, 1-26.
- Kurt, Ç. (2022). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eserlerinde aforizmalar*. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. 20195716392253-02-Türkçe Öğretim Programı 2019.pdf (meb.gov.tr) sayfasından erişilmiştir.
- Özdeyiş. (t.y.) *Türk Dil Kurumu* içinde. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Saint-Exupery, A. (2015). *Küçük prens* (C. Süreyya ve T. Uyar, Çev.). İstanbul: Can.
- TDK (Türk Dil Kurumu). (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Yağar, A. S. (2016). Aforizma yazarı olarak Midhat Cemal Kuntay. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 8, 281-295.
- Yakıncı, C., Yakında, H. ve Akın, K. (2013). Tıp eğitiminde özdeyişlerin gücü. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 56, 143-150.
- Yaşar, Ş. (2020). *Dedemin bakkalı*. Ankara: Taze Kitap.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yorgancı, O. (2013). *A'dan z'ye -ist, -izm, -grafi, -log, -loji'ler sözlüğü*. İstanbul: Parıltı.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı

Araştırmanın planlanması, verilerin toplanması ve analiz süreçlerine her iki yazar da aktif olarak katılmış olup makalenin hazırlanması, raporlaştırılması ve yayım sürecinin takibi ikinci yazar danışmanlığında birinci yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırma da herhangi bir kurum, kuruluş veya kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması söz konusu değildir.

Etik Bildirim

Bu çalışmada Türkçe öğretmenleri ile yapılan görüşme, Gazi Üniversitesi Etik Kurulunun 07.01.2021 tarihli ve 80287700-302.08.01- 3064 sayılı onayı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.